

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบการเรียนการสอนในปัจจุบันได้ถูกพัฒนาให้เป็นที่ไปตามยุคสมัย และสอดคล้องกับสภาพสังคมเรื่อยมา และต้องยอมรับว่านับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้เกิดการตื่นตัวในการปฏิรูปทางการศึกษากับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเนื้อหาสาระ หมวด 1 มาตรา 6 ที่กำหนดว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และมาตรา 8 กำหนดว่าการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมไปถึงการพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นอย่างต่อเนื่อง และในหมวด 4 มาตราที่ 22 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพซึ่งแนวทางปฏิบัติที่เน้นปฏิรูปผู้เรียนเป็นสำคัญ

ฉะนั้นการเรียนการสอนตั้งแต่การปฏิรูปเป็นต้นมาไม่ได้เน้นการท่องจำอีกต่อไปแต่เน้นในเรื่องกระบวนการสร้างความเข้าใจ เพราะนอกจากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างคือเด็กจะต้องเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเองตลอดชีวิต ดังนั้นการเรียนการสอนส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงเน้นไปที่กระบวนการสร้างความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างมีเหตุผลและสามารถนำมาใช้จริงได้ ในวิชาศิลปะศึกษาก็เช่นเดียวกันปัจจุบันการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษานั้นก็ได้ถูกพัฒนาเพื่อให้สามารถนำมาบูรณาการกับวิชาอื่นๆได้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะนั้นเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้น กิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาระบบการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด

สามารถค้นพบศักยภาพของตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2545) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนได้รับผลดีที่สุดก็ต่อเมื่อนักเรียนได้รับการสนับสนุนให้ค้นพบความคิดและโครงสร้างพื้นฐานตามหลักเกณฑ์สาระความรู้ในสาขาที่ตนเรียน สาระความรู้ในศิลปะซึ่งได้แก่สาระความรู้ตามลักษณะงานของผู้เกี่ยวข้องกับศิลปะ 4 สาย คือ ศิลปิน นักวิจารณ์ศิลปะ นักประวัติศาสตร์ศิลป์ และนักสุนทรียศาสตร์ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในศิลปะให้แก่ผู้เรียนจึงเกิดกระแสของความสนใจซึ่งนำไปสู่เรื่องทักษะในการรับรู้ของนักเรียน ในด้านความรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ และสุนทรียภาพ การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่ดีควรเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้พัฒนาทางด้านทักษะ ทักษะความคิด และรูปแบบพฤติกรรม ควบคู่กันไป แนวคิดเหล่านี้ให้ความสำคัญของความเจริญงอกงามทางจิตพิสัย และในเรื่องของการปฏิบัติไปพร้อมๆกัน

หลักเกณฑ์ที่กล่าวข้างต้นนี้ คือหลักสูตรแบบยึดอิงองค์ความรู้ หรือ DBAE (Discipline-Based Art Education) เน้นการบูรณาการความรู้สี่แกน คือ แกนศิลปะปฏิบัติ แกนศิลปวิจารณ์ แกนประวัติศาสตร์ศิลปะ และแกนสุนทรียศาสตร์ และได้มีผู้นำไปใช้อย่างแพร่หลาย และก็มีนักการศึกษาศิลปะศึกษาที่ให้ความคิดเห็นต่อหลักการนี้มากมาย เช่น แฮมเบลน (Hamblen, 1987) ได้ให้ความเห็นว่า แกนสุนทรียภาพเป็นปัญหาต่อ DBAE ที่สุดเพราะยากที่จะหาคำจำกัดความที่เป็นพฤติกรรมมาทำให้กระจ่างชัด ซึ่งเป็นส่วนมีที่ยากและล้าลึกที่สุดในการพัฒนา เช่นเดียวกับ เกียร์ (Greer, 1984) ที่ยอมรับว่าแกนสุนทรียภาพนั้นยากต่อการพัฒนา

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันพบว่าการเรียนการสอนนั้นพัฒนามากว่าเมื่อก่อนมาก ถึงแม้การวัดและประเมินผลทางจิตพิสัยนั้นเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและลึกซึ้งโดยอาศัยเวลา แต่ถ้าผู้สอนเน้นที่กระบวนการคิดและหลักของสุนทรียแล้วนั้น แกนสุนทรียภาพก็เป็นแกนที่สำคัญเพราะผลนั้นสามารถบ่งบอกถึงความสำเร็จของการเรียนการสอนได้

เนื้อหาของสุนทรียศาสตร์นั้นว่าด้วยความคิดรวบยอดของเรื่องความงาม และจุดมุ่งหมายก็เพื่อยกระดับสร้างสรรค์ และความสนใจในศิลปะ ความงามในความหมายของสุนทรียศาสตร์นั้นคืออะไร แล้วเราจะหาความงามได้จากไหน อะไรคือตัววัดความงาม สุตท้ายแล้วความงามนั้นไม่ว่าจะเป็นแบบไหนก็ยังคงเป็นเรื่องราวที่เป็นไปตามทัศนคติของแต่ละบุคคล ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับความงามขึ้นอย่างมากมาย สุนทรียศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของ

ปรัชญาแขนงคุณวิทยา (Axiology) หรือแปลเป็นไทยได้ว่าทฤษฎีคุณค่า ซึ่งประกอบด้วยสาขาย่อย 3 ประการ คือ สุนทรียศาสตร์ จริยศาสตร์ และตรรกศาสตร์ ทั้ง 3 สาขานี้เป็นศาสตร์แห่งคุณค่า พื้นฐานของความเป็นมนุษย์คือ ความงาม ความดี และความจริง และในทางปรัชญาถือว่าความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงต้องรู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ที่ประกอบด้วยคุณค่าทางพฤติกรรม คือ ความดี ความงาม และความเป็นผู้รู้ และเป็นผู้ที่มีเหตุผล (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2542)

วอกอัฟ (Walkup, 2009) ได้กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นสาขาของปรัชญา ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณค่าของ มโนทัศน์ และความงาม Alexander Baumgarten นักปรัชญาชาวเยอรมันนี้ ใช้คำว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นคนแรกในปี 1744 หมายความว่า "Science of The Beautiful" (ศาสตร์แห่งความงาม) ปัจจุบันสุนทรียศาสตร์ได้ถูกใช้อย่างกว้างขวางและสมบูรณ์ การนำประเด็นของสุนทรียศาสตร์เข้ามาใช้ในห้องเรียนนั้นช่วยให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ และแสดงออกถึงความคิดเห็นผ่านเหตุผลในการตัดสินใจ และเข้าใจศิลปะมากยิ่งขึ้น สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) สามารถเพิ่มมิติที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน โดยการนำของผู้สอน เป็นสำคัญ

จะเห็นได้ว่าสุนทรียภาพมีความสำคัญต่อมนุษย์ดังนั้นการเรียนการสอนจึงควรเน้นและจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้รับตั้งแต่ยังเด็กเพื่อวางรากฐานในการพัฒนาการที่ดีอันจะทำให้เติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเป็นผู้ที่มีสุนทรียภาพ กล่าวคือรู้จักคุณค่าของตนเอง สิ่งแวดล้อมรอบตัวและสังคม และสิ่งสำคัญของการรู้จักคุณค่าในกระบวนการทางสุนทรียศาสตร์นั้นคือการรู้จักคุณค่าแบบมีเหตุมีผล

สำหรับสุนทรียศาสตร์ที่เป็นหนึ่งในแกนของศิลปศึกษาตามหลักเกณฑ์ของ DBAE ซึ่งเบทส (Bates, 2000) ได้กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ สุนทรียศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ ทั้งสามขอบเขตความรู้นี้ประกอบด้วย หลักเกณฑ์การตอบสนองทางศิลปศึกษา ที่ได้จากการชี้แนะในขอบเขตของการเรียนรู้ที่ครูชี้ให้นักเรียน เช่นเดียวกับผู้ชมงานศิลปะมีต่องานศิลปะ ศิลปวิจารณ์มีการดำเนินการพัฒนาทักษะเกี่ยวกับการสัมผัสและทักษะที่ว่าด้วยการวิเคราะห์ ต้องการที่จะสร้างเหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพของศิลปะ สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาว่าด้วยปรัชญาซึ่งศึกษาลักษณะของการพิจารณาความงามและความรู้คุณค่าในวิชาศิลปศึกษานั้น การศึกษาเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ จะชี้ให้นักเรียนในการพัฒนารสนิยมส่วนตัว และการแสดงผลสำหรับความตระหนัก และคุณค่าทางศิลปะด้วยตัวเอง และตามยุคสมัยและสถานที่ของวัฒนธรรม ในส่วนของประวัติศาสตร์ศิลป์นั้น เป็นตัวกำหนดบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เพื่อการ

เข้าใจในศิลปะเช่นเดียวกันนั้นสามารถสะท้อนความรู้สึกหรือคุณค่าของการมองเห็น คุณค่าและประสบการณ์ของมนุษยชาติ

นอกจากนี้ คอสเตอร์ (Koster, 2001) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการรับรู้ทางศิลปะผ่านกระบวนการเรียนการสอนไว้ดังนี้ ภาพต่างๆที่เรามองเห็นนั้นไม่เพียงแต่ต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้เท่านั้น มโนภาพเกี่ยวกับศิลปะนั้นเป็นสาระสำคัญของทั้งหมดและต้องสร้างความหมายผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนให้นักเรียนรู้วิธีการพิจารณา และการแสดงออกต่อสภาพที่มีผลต่อนักเรียนเอง นักเรียนต้องเรียนรู้ถึงการอธิบายงานโดยใช้คำศัพท์พื้นฐานทางศิลปะ และใช้คำศัพท์เพื่อประเมินงานทั้งภายใน และภายนอก นักเรียนต้องเห็นได้มากกว่า พื้นผิว รูปภาพ และต้องเข้าใจว่างานศิลปะแต่ละชิ้นดำรงซึ่งตำแหน่งเฉพาะ ในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือ บริบททางสังคม นักเรียนต้องมีความสามารถเพียงพอสำหรับการคิดโดยมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการพูดคุย ซึ่งมุ่งความสนใจไปยังคำถามทางปรัชญาในธรรมชาติของศิลปะ และนี่คือหน้าที่ของครูที่จะใช้กลยุทธ์และประสบการณ์ในการเรียนรู้ซึ่งช่วยให้นักเรียนทั้งหมดสามารถคิด พูด และเขียน อย่างใช้ความคิดในทางศิลปะ คุณครูจะต้องโอบล้อมนักเรียนด้วยศิลปะที่มีความแตกต่างอย่างโดดเด่นของมนุษยชาติ นักเรียนผู้ซึ่งเตรียมพร้อมจะได้รับการเรียนรู้อย่างมีความเชื่อมั่นด้วยตัวเอง จะได้ฟังประเด็นต่างๆในการมองเห็น จะได้แสดงความคิดเห็นและประเมินคุณค่า โดยอิงเหตุผลประกอบ และลงมือกระทำการสืบสอบทางปรัชญา

สอดคล้องกับ อัมไพ ตีรณสาร (2536) ที่ให้ความสำคัญในการมองเห็นของการเรียนการสอนศิลปะศึกษาว่า เมื่อพิจารณาจากกระบวนการเรียนรู้ จะพบว่าการมองเห็นนั้นมีบทบาทเป็นปัจจัยพื้นฐานในกระบวนการการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางศิลปะศึกษา กระบวนการเรียนรู้จะเริ่มต้นจากการรับรู้ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างโลกภายนอก สู่โลกภายในของมนุษย์ โดยผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ

ในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นเรื่องสุนทรียภาพนั้นได้มีหลายทฤษฎีที่ใช้พื้นฐานของสุนทรียศาสตร์มากมาย ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีของ ไมเคิล เจ พาร์สัน ทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Development by Michael J. Parson, 1987)

พาร์สัน (Parsons, 1987) ได้กล่าวว่า พวกเราทุกคนนั้นเริ่มมีการรับรู้เริ่มแรกเช่นเดียวกัน พวกเราเกิดภายในโลกเล็กๆพูดไม่ได้ ถูกกระตุ้นการรับรู้มากมายอย่างไม่เป็นระบบ ซึ่งอยู่ภายใต้กายภาพกับความพอใจในความสุข และความเจ็บปวด โดยไม่ทราบถึงความสามารถที่แท้จริง และทำไปตามสัญชาตญาณไม่สามารถแบ่งแยกตัวเองออกจากสิ่งที่เกิดขึ้นมีความตระหนักถึงสิ่งที่ปรากฏต่อ

ตัวเรา สิ่งนี้เป็นสภาวะแรกเริ่มที่เป็นการรับรู้โดยปกติของการพัฒนาที่ทำสืบต่อกันมา จากการเริ่มต้นนี้พวกเราพัฒนาความคิดด้วยความเข้าใจที่มีต่อโลก เช่นเดียวกันทางจิตใจของเราก็เชื่อมสังคมด้วยปรัชญาที่มีมาแต่เกิด ดังนั้นเรื่องราวของการพัฒนาทางจิตใจจึงเป็นเรื่องราวของการพัฒนาทางสังคม ทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพจำแนกเป็น 5 ลำดับชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความชื่นชอบ (Favoritism) แสดงความพึงพอใจส่วนตัวที่มีต่อรูปภาพ เช่น ความสนใจที่มีต่อสี และเชื่อมโยงการตอบสนองของตนไปเรื่อยๆโดยไม่มีจุดหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว/เนื้อหา หรือ รูปแบบของภาพวาด สิ่งที่นักเรียนตระหนักถึงเป็นสิ่งที่แสดงออกมาและเชื่อมโยงไปยังความทรงจำส่วนตัว มีความเป็นอิสระในการตอบสนองที่เรียกว่าการรับรู้แบบใช้ความพึงพอใจ โดยไม่แบ่งแยกว่าจะเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์หรือไม่มีความสัมพันธ์กับภาพวาด

ขั้นที่ 2 ความงามและเหมือนจริง (Beauty and Realism) แสดงการจัดระบบความคิดที่แสดงออกมา โดยพูดถึงเรื่องราวพื้นฐาน (ความสวยงาม และความเป็นจริงที่ปรากฏ และทักษะความชำนาญ) ของภาพวาดที่ตนเองสนใจ และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในภาพวาด เช่น อารมณ์ที่ถูกแสดงออกมาใน รอยยิ้ม หรือ อากัปกริยา และรูปแบบที่เข้าใจได้ในความเป็นจริงที่เห็น มีการชื่นชมในทักษะความชำนาญ เช่น ความละเอียดลออของผู้วาด เหล่านี้เป็นประเด็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจที่แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่ใครๆก็สามารถรับรู้ได้ และแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่อยู่ในใจตนเองสามารถวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองที่มีต่อศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพ เช่น สามารถบอกได้ว่าสีที่มีลักษณะสว่างให้ความรู้สึกถึงความสุข สีที่มีลักษณะมืดให้ความรู้สึกของความทุกข์ ให้ความสำคัญส่วนใหญ่ในประเด็นเนื้อหา และพยายามมองผ่านสื่อ คิดว่าภาพวาดเกิดจากเนื้อหา และมีเรื่องราวของมัน

ขั้นที่ 3 การแสดงออก (Expressiveness) แสดงความรู้สึกนึกคิดของตนมากขึ้นได้โดยพิจารณาจากรายละเอียดของภาพวาด และจากประสบการณ์เดิมของตน แต่ยังคงมีความสนใจต่อประสบการณ์ของตนเองมากกว่าภาพวาดที่เห็น ความรู้สึกและความคิดที่เกิดขึ้นและแสดงออกมาอาจจะ เป็นของตนเอง หรือ ของผู้วาด หรือ ทั้ง 2 อย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนเองเข้าใจ ความงามเป็นรองอารมณ์ความรู้สึก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความคิดแหวกแนว และมีความรู้สึกที่ลึกซึ้งต่อข้อสงสัย และใช้เกณฑ์การตัดสินใจที่เป็นไปได้ แต่ยังคงความรู้สึกส่วนตัวอยู่ แต่ก็ตระหนักถึงประสบการณ์ของผู้วาดด้วย หรือสามารถเปรียบเทียบเชื่อมโยงประเด็นในภาพวาดสู่ความเข้าใจของตนเองได้ ในขั้นนี้เราจะพิจารณาที่สื่อมากเช่นเดียวกับพยายามพิจารณาที่ความหมายของการแสดงความรู้สึก และคิดว่าภาพวาดประกอบด้วยอารมณ์ และความคิด

ขั้นที่ 4 แบบอย่างและรูปแบบ (Style and Form) แสดงความสามารถในการใช้ทัศนคติเกี่ยวกับหลักการทางการรับรู้ ที่ประกอบด้วยส่วนต่างๆที่ซับซ้อนกว่าความเข้าใจส่วนตัวโดยให้ความสำคัญต่อ สื่อวัสดุ รูปร่าง ลักษณะ แยกแยะอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและสิ่งที่เหมาะสมอยู่ในงานได้ ค้นพบถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับรูปแบบของงานศิลปะและประวัติศาสตร์ สามารถขยายความสำคัญในภาพวาดได้ เกิดการวิจารณ์งานศิลปะ มีเหตุผล และเข้าใจเรื่องราวเนื้อหาของภาพการวินิจฉัยจากนี้ไป คือ ความสำคัญ (Significant) รูปแบบ และสื่อมีความสำคัญ เราพิจารณาสื่อ และคุณสมบัติของสื่อความเข้าใจภาพนั้นเกิดจากคุณสมบัติที่ผสมเหตุผล

ขั้นที่ 5 ความเป็นตัวของตนเอง (Autonomy) แสดงการตัดสินใจของตนเอง โดยอาศัยโครงสร้างความหมายของเรื่องราว/เนื้อหาในรูปภาพซึ่งความรู้สึกจะเปลี่ยนแปลงไปตามประวัติศาสตร์ และมีการปรับเปลี่ยนเรื่อยๆให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน มีความเข้าใจ และมีความรับผิดชอบ การเข้าใจศิลปะอย่างลึกซึ้งมีผลต่อสุนทรียภาพ สามารถทำให้เห็นว่าคนแต่ละคนต้องการมีความคิดเห็นที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ของวัฒนธรรม สังคม และความเป็นอยู่

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ โดยพื้นฐานคือแบ่งเป็นลำดับขั้น ขั้นในที่นี้คือกลุ่มของแนวความคิด ไม่ใช่คุณสมบัติของตัวบุคคล กลุ่มนี้เป็นแบบแผน (pattern) หรือโครงสร้าง (structure) ของภายใน สมองที่เกี่ยวมีแนวโน้มเป็นไปตามความคิดของบุคคล เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ภายใน หรือ มีเหตุผล การอธิบายขั้นไม่ได้แปลว่าอธิบายบุคคลแต่เป็นชุดของแนวความคิดที่ถูกตีความออกมา (Parsons, 1987)

การรู้จักคุณค่าและความซาบซึ้งในผลงานศิลปะมิใช่เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดหรือสอนได้โดยตรง แต่ผู้เรียนจะเกิดสิ่งนี้ได้ต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์ความสามารถในการแยกแยะผลงานศิลปะได้ (พิตร ทองชั้น, 2511) ประกอบกับ ไรเมอร์ (Reimer, 1980) ที่ได้เน้นว่า ปราศจากสุนทรียภาพแล้วกิจกรรมทางศิลปะก็จะเป็นเพียงแค่ความสนุกสนาน และเกมเท่านั้น ในลำดับของกิจกรรมที่ส่งเสริมความพึงพอใจวิเคราะห์ทางสุนทรียภาพที่ล้าลึกต้องทำให้แน่ใจว่านักเรียนจะมีการเพิ่มพูนของความพึงพอใจในช่วงเวลานั้น และในระยะยาว

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่างๆ ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ กลุ่มทัศนศิลป์มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทัศนธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิค วิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

แต่จากงานวิจัยที่ผ่านมากลับพบว่า ครูส่วนใหญ่เน้นการจัดการเรียนการสอนไปที่แกน ปฏิบัติเสียมาก คณิงหา สุภานันท์ (2544) พบว่า "ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาศิลปะศึกษาจำแนกตามแกนความรู้ ตามทฤษฎี DBAE ครูศิลปะศึกษามีความคิดเห็นในแกน ความรู้ต่างๆ ตามลำดับ ดังนี้ แกนความรู้ที่ครูศิลปะศึกษาแสดงความเห็นในระดับสูงสุดคือ แกน ความรู้ด้านศิลปะปฏิบัติ แกนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ แกนความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ และแกน ความรู้ด้านศิลปะวิจารณ์" ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ คำรณ หล้าเจริญสุข (2544) ที่พบว่า ความคิดเห็นของครูศิลปะศึกษาเกี่ยวกับการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร โดยอิงแนวการสอนของอาเธอร์ เอฟแลนด์ (Arthur D.Efland,1979) พบว่าครู เน้นในเรื่องการแสดงออกซึ่งนับว่าเป็นศิลปะปฏิบัติเช่นกัน

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนศิลปะมี หลากหลายวิธี ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างส่งเสริมการเรียนรู้อย่างถาวร และการจัดการเรียนการสอนศิลปะที่ดีก็เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจ และสามารถวิเคราะห์ศิลปะที่เป็นส่วนหนึ่งใน วัฒนธรรมสำคัญของชีวิตมนุษย์ได้นั้น ให้ความรู้สึกเหมือนกับการเรียนรู้ภาษาเพื่อให้อ่านตัวอักษร ออก เช่นเดียวกันวิชาศิลปศึกษานั้นผู้เรียนก็ต้องการความสามารถในการเข้าใจความแตกต่างของ ศิลปะ เป็นที่ทราบกันดีว่าทัศนคติในการมองเห็นนั้นมีผลต่อลักษณะส่วนบุคคล และเป็นการ พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และประเมินค่า สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจงานศิลปะ ที่สร้างขึ้นโดยผู้อื่น และวัฒนธรรมต่างๆ การตอบโต้ในงานศิลปะมีหลายวิธี เช่น สามารถมองเป็น วัสดุในสิ่งแวดล้อม หรืออาจจะบอกได้ว่างานศิลปะนั้นส่งผลกระทบต่ออารมณ์อย่างไร หรือเป็น การให้ความรู้ในส่วนของประวัติศาสตร์ และวัตถุประสงค์ของผู้สร้าง

ความรู้สึกทางการตอบสนองทางสุนทรียภาพจะเริ่มทำหน้าที่สังเกต เมื่อเราได้สัมผัสสิ่งๆ นั้นและจะเกิดการตัดสินใจประเมินค่าว่ามันมีความสำคัญ สามารถให้ความรู้ มีความสวยงาม มีคุณค่า และความหมาย การตัดสินใจงานศิลปะนั้นเป็นเรื่องภายในของแต่ละคน เพราะต่างคนมี พื้นฐานทางศิลปะต่างกัน มีความตระหนักทางสุนทรียภาพต่างกัน ฉะนั้นทำอย่างไรวิชาศิลปศึกษา จะสามารถพัฒนาผู้เรียนเกี่ยวกับการตัดสินใจทางศิลปะได้อย่างถูกต้อง มีความสามารถในการ แสดงออกทางศิลปะ และซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ

ดังนั้นสิ่งสำคัญคือผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจในมาตรฐานการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และเข้าใจในศาสตร์ที่ตนสอนอย่างถ่องแท้ เพื่อประโยชน์ต่อผลสัมฤทธิ์ เนื่องจากวิชาศิลปะเป็นวิชาที่เน้นการเรียนรู้ทางด้านการมองเห็นค่อนข้างมากซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ดังนั้นผู้สอนต้องมีความสามารถในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เกิดความรู้คุณค่าจากภายในจิตใจ ดังนั้นการเน้นในเรื่องของสุนทรียภาพนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญในวิชาศิลปะศึกษาเพราะสามารถทำให้ผู้เรียนรู้ถึงคุณค่าของความงาม สามารถแยกแยะองค์ประกอบความงาม และอื่นๆ ที่นำไปสู่การวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับสุนทรียที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสิ่งๆหนึ่งที่สำคัญคือการรู้จักคิดให้เป็นกระบวนการ และมีเหตุมีผล และส่งผลให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ซึ่งได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาของตนเองและเมื่อผู้เรียนมีเหตุมีผลในการคิด มีการตระหนักรู้ถึงสิ่งต่างๆ และมีความคิดสร้างสรรค์ก็จะส่งผลถึงความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาของตนเองได้ ต่อไปเมื่อออกไปสู่สังคมใหญ่ก็จะสามารถเป็นพลเมืองที่ดีของชาติได้เช่นกัน

ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่าวิชาศิลปะศึกษาในระดับเริ่มแรกนั้นไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเป็นศิลปินแต่เป็นไปเพื่อให้ผู้เรียนรู้ถึงคุณค่าของสิ่งรอบตัว มีความคิดสร้างสรรค์ และอื่นๆ หากผู้สอนให้ความสำคัญกับกระบวนการสอนมากขึ้นเน้นความสำคัญของการคิดวิเคราะห์ สร้างกระบวนการคิด และการรับรู้ถึงค่านิยมที่ดีเพื่อให้ผู้เรียนได้นำกระบวนการที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และอนาคตต่อไป

ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียที่มีต่องานศิลปะของนักเรียนประถมศึกษา ซึ่งข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษา ซึ่งผลเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นสภาพของการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันได้เพราะ “ความสามารถเป็นตัวแปรของตัวบุคคลเช่นเดียวกับความเข้าใจความหมายของรูปภาพด้วยตัวเอง (หรือควีนินพจน์, ทำนองเพลง, สิ่งก่อสร้าง, โครงสร้าง, ละคร, สถานภาพ) เหล่านี้เป็นความสามารถทั้งหมดของมนุษย์ และเป็นผลผลิตของประสบการณ์” (Geertz, 1976) และนักเรียนจะกลายเป็นนักคิดที่ซาบซึ้งในศิลปะ ด้วยภาษาแห่งศิลปะ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็เนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ (Koster, 2001)

นอกจากนี้เรื่องของสุนทรียภาพ และการรู้จักคุณค่านั้น ถูกกำหนดอยู่ในมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระศิลปะและเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ฉะนั้นอีกนัยหนึ่งการศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียในครั้งนี้ อาจสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวหรือปัญหาของการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา

โดยมีหลักสูตรเป็นตัวตั้งการรับรู้เชิงสุนทรีย์ภาพนั้นไม่ใช่เรื่องการทำซ้ำ แต่เกิดโดยการเรียนรู้และ
สั่งสมประสบการณ์ วิชาศิลปะส่วนใหญ่เน้นที่จิตพิสัย ดังนั้นการศึกษาคำนี้ก็อาจเป็นได้ทั้ง
คำตอบ และแนวทางพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนประถมศึกษาที่มีต่องานศิลปะ

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วย โรงเรียนสังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานครที่ได้
จากการสุ่มหลายขั้นตอน จำนวน 15 โรงเรียน ดังนี้

1. วัดทองธรรมชาติ	9. วัดกำแพง
2. วัดสุวรรณ	10. วัดประเสริฐสุทธาวาส
3. วัดสุทธาราม	11. วัดสารอด
4. วัดประยูรวงศ์	12. วัดบางปะกอก
5. วัดเวฬุราชิน	13. รางราชพฤกษ์ (นุชมีอุทิศ)
6. วัดกระจัดพินิจ	14. บางมด (ตันเปาวิทยาคาร)
7. วัดบัวผัน	15. นาหลวง
8. คลองพิทยาลงกรณ์	

2. ภาพถ่ายภาพจิตรกรรมที่ใช้ในการศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนประถมศึกษาที่มี
ต่องานศิลปะ เป็นภาพถ่ายผลงานจิตรกรรมจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

- 2.1. ภาพเหมือนจริง (Realistic) 2 ภาพ ประกอบด้วย
 - 2.1.1. ภาพ ยามเช้า ชาวพุทธ ชื่อศิลปิน ไตรภพ เพ็ญสุข
 - 2.1.2. ภาพ Hans the Knight the Young Girl and Death ชื่อศิลปิน Baldung Grien
- 2.2. ภาพงานศิลปะแบบกึ่งนามธรรม (Semi-Abstract) 2 ภาพ ประกอบด้วย
 - 2.2.1. ภาพ ตลาดน้ำ ชื่อศิลปิน สวัสดิ์ ตันติสุข
 - 2.2.2. ภาพ Head of a Weeping Woman With Hand ชื่อศิลปิน Picasso
- 2.3. ภาพงานศิลปะแบบนามธรรม (Abstract) 2 ภาพ ประกอบด้วยภาพ
 - 2.3.1. ภาพการกำเนิด 6/97 ชื่อศิลปิน อนุพงษ์ คุหาชีวะ
 - 2.3.2. ภาพ Small Pleasures ชื่อศิลปิน Kandinsky

โดยภาพถ่ายผลงานจิตรกรรมจำแนกตามประเภททั้ง 3 เท่านั้น ไม่จำกัดลัทธิ , ปี พ.ศ. หรือ ค.ศ. ของการสร้างงาน , ไม่จำกัดเรื่องราว รูปทรง และอารมณ์ความรู้สึก

3. คำถามที่ใช้ถึงแม้ว่าอาจมีการชื่อนักเรียนไปสู่ชั้นต่างๆ แต่ความเป็นจริงแล้วนั้นหากนักเรียนมีความสามารถอยู่ในชั้นใด การแสดงออกทางการรับรู้ก็จะอยู่ในชั้นความสามารถของนักเรียน ฉะนั้น คำถามไม่มีผลในการชื่อนักเรียนไปสู่ชั้นต่างๆ แต่เป็นเพียงการให้นักเรียนได้พิจารณาภาพงานจิตรกรรมอย่างตรงประเด็น

4. การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียของนักเรียนประถมศึกษาที่มีต่องานศิลปะ พัฒนาจากแนวทฤษฎีของ ไมเคิล เจ พาร์สัน (Michael J. Parson, 1987) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ชั้น ดังนี้

- ชั้นที่ 1 ความชื่นชอบ (Favoritism)
- ชั้นที่ 2 ความงามและเหมือนจริง (Beauty and Realism)
- ชั้นที่ 3 การแสดงออก (Expressiveness)
- ชั้นที่ 4 แบบอย่างและรูปแบบ (Style and Form)
- ชั้นที่ 5 ความเป็นตัวของตนเอง (Autonomy)

ระยะเวลาในการดำเนินการในแต่ละโรงเรียน ดังนี้

1. นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้เวลาโรงเรียนละ 3 ชั่วโมง
2. นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ใช้เวลาคนละประมาณ 15-30 นาที

ข้อตกลงเบื้องต้น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 3 และ ปีที่ 6 ถือว่าเป็นตัวแทนของนักเรียนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การรับรู้เชิงสุนทรียที่มีต่องานศิลปะ หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการนักเรียนโดยถามคำถาม 7 คำถามที่กำหนด พร้อมกับกับพิจารณาภาพถ่ายจิตรกรรมทั้งหมด 6 ภาพ แบ่งเป็น ภาพเหมือนจริง 2 ภาพ ภาพกึ่งนามธรรม 2 ภาพ ภาพนามธรรม 2 ภาพ เพื่อบอกถึงสิ่งที่เห็น อารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจ และวิเคราะห์งานศิลปะ

การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียที่มีต่องานศิลปะ หมายถึง การวิเคราะห์การรับรู้เชิงสุนทรียตามแนวทฤษฎีพัฒนาการสุนทรียภาพ ของ ไมเคิล เจ พาร์สัน (Michael J. Parson, 1987)

ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐาน อยู่ภายใต้ความเข้าใจที่ซับซ้อนของการพัฒนาตามลำดับขั้น ที่เป็นความสามารถที่ละเอียดอ่อน เช่น พิจารณาประเด็นการมองเห็นของบุคคลอื่น ที่แสดงความรู้สึกส่วนตัวจากอิทธิพลของประสบการณ์ของนักเรียน

นักเรียนประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 3 และ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน กรุงเทพมหานคร ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2553

ภาพเหมือนจริง หมายถึง ภาพที่แสดงลักษณะของรูปร่าง หรือเรื่องราวเป็นแบบตรงตามความเป็นจริง

ภาพกึ่งนามธรรม หมายถึง ภาพที่แสดงลักษณะของภาพจากธรรมชาติที่ผ่านการลดทอนรายละเอียดหรือตัดบางส่วนออก ให้มีความสำคัญกับลักษณะเหมือนจริงน้อยลง

ภาพนามธรรม หมายถึง ภาพที่ถูกตัดทอน หรือ เสริมสร้างขึ้นมาใหม่จนหลุดพ้นจากความเหมือนจริงคงแสดงเพียง เส้น แสง สี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความสามารถทางการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนประถมศึกษาที่มีต่องานศิลปะ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อครูศิลปศึกษา และผู้ที่สนใจ
2. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนวิชาศิลปศึกษา แก่นักเรียนประถมศึกษาของครูศิลปศึกษา และนักวิชาการทั่วไป
3. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยด้านการสอนศิลปะ ศิลปศึกษาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา